

מעדותה של חוה קוטון על האקציה האחרונה בגטו וילנה, 1943

...בא הצבא הליטאי, הגרמנים, אמרו: כולם תצאו מהבית, לקחו מים, אפשר, יצאו מהבית, פתחו את השער ויצאנו. והלכנו לכל ה... כמה קילומטרים אחרי וילנה. שם היה... מקום גדול כזה, על האדמה ישבנו שם, לילה שלם. הכניסו אותנו, היה גשם, קר. מתי שבאנו לשער, לקחו את הגברים לצד אחד, מקום אחר, והילדים והזקנים לקחו נכנסו שמה במקום אחר.

ש. הילדים, הזקנים והבחורות גם כן?

ת. והבחורות כולן. רק הבנים לקחו לצד אחר.

ש. אז האח שלך?

ת. הוא הלך.

ש. ואתן כולכן, הנשים, הלכתן?

ת. לא, נכנסנו במקום כזה, בור כזה, אני לא יודעת מה זה, זה היה למטה עם בוך, ושמה ישבנו לילה שלם.

ש. זה שדה או משהו?

ת. שדה, אני לא יודעת מה שם היה.

ש. בחוץ?

ת. כל הגיטו היה שמה, אלפים.

ש. ישבתם בחוץ?

ת. בחוץ, על הרצפה, בבוץ. ישבנו שמה עד הבוקר. היה גשם, קר. פה יש לי בקסטה, הם הביאו את הילדים מבית היתומים, והיו הרבה ילדים, כי לקחו את ההורים. ההורים לבד השאירו את הילדים, רצו לברוח.

ש. הורים שהלכו לפרטיזנים?

ת. פרטיזנים, וזה אחר כך היה, היו הרבה ילדים קטנים, בני שנה-שנתיים, הם ישבו שמה.

ש. שההורים נטשו אותם?

ת. הם היו שמה. וכך היינו כל הלילה. בבוקר פתחו את השער, יצאנו, היו שתי שורות עם חיילים ושמו ימין ושמאל.

ש. מי?

ת. החיילים. זה היה שתי שורות חיילים, ועשו ככה: מי למוות ומי לחיים. ימינה היה לחיים ושמאלה היה מוות.

ש. איך ידעתם?

ת. אחר כך ידענו. לא, ידענו תיכף, לא נכון. כי שמה, איפה שהיינו היתה גדר, וראינו שמי שיצא - נכנס בחזרה, רצה לברוח משמאל ונכנס חזרה איפה אנחנו היינו. מה קרה? למה

אתם? הם אמרו ששולחים ימינה לחיים ושמאלה למוות. הם שהיו לשמאל, נכנסו בחזרה, רצו ללכת עוד פעם, אולי יצליחו לעבור.

ת. אבל הבנים כבר לא היו אתכם?

ת. לא. היו כאלה חולים, זקנים. באנו לשער, האמא של חברה כבר לא היתה, אותה לקחו לעבודה לאסטוניה לפני, בגיטו עוד, היינו אני והיא ואמא והקטנה, באנו לשם, והיא תיכף - צעירים הם לקחו לימין. היא תיכף יצאה. אני חשבתי אולי אני אבקש בשביל אמא שישלחו אותי גם כן שמאלה. אני איך אני חיה אני לא יודעת. אני למוות הייתי כמה פעמים. יזרקו אותי לשמאל. באתי לשמאל, אז שם היה...

ש. מה היה?

ת. כולם ברחו. אמא ברחו. אני בכיתי. אני עמדתי, אמא אני ואחות קטנה, ואמא אומרת לי: את מוכרחה להישאר בחיים. אמרתי לאמא: איך את מדברת, אני פה בשמאל, איך אני יכולה להישאר בחיים? -לא, את מוכרחה, את תישארי, אחד שיישאר בחיים. האחות היתה פה, ... אני חושבת: מה אני אגיד לה? אין אפשרות.

ש. ואתם חיכיתם שם, בצד שמאל?

ת. כן, בטח. אחר כך לקחו.

ש. את אמרת שדיברת עם אמא שלך. הם אמרו לכן: תעמדו כאן בצד?

ת. בצד. היו אלפים. זה היה הרבה אנשים. בגיטו היו 20 אלף איש, ושם היו אולי עשרת אלפים. והיא התחילה איך אומרים לדבר אתי ולדבר אתי. ושם היו כמה שבגיטו היו ביודנראט. טוב, אמא אומרת, אולי תלכי שמה, על ידם. לא היה לי כבר סבלנות והלכתי ככה בצד. עמד אחד ליטאי. אני בכיתי, הוא ראה אותי.

ש. את נראית טוב? היית בלונדינית, יפה, גבוהה?

ת. אני שחורה הייתי. אחר כך אני אראה לך את התמונה שלי, איך אני הייתי. הוא אומר: מה את בוכה? בזמן הזה אומרים שקר גם. "כל המשפחה בימין, אני נשארתי". אז הוא אומר: יש לך משהו? לחברה היה שעון, ואני לקחתי את השעון פה בשערות. אי אפשר משהו לקחת ככה. אמרתי: כן.

ש. היתה לך צמה? ובתוך הצמה היה לך שעון?

ת. כן. שעון פשוט. אמרתי: כן, יש לי שעון. הוא לא אמר תני לראות, שום דבר. הוא הלך לגרמני אחד, חייל אחד, ודיבר אתו משהו. החייל הזה אומר: בואי. הוא לקח אותי.

ש. הליטאי גם היה חייל?

ת. כן, גם חייל. טוב, יצאתי והלכתי אתו. הוא לא לקח אותי לימין, רק למטה, איפה שאנחנו ישבנו, לפני-איפה שהיו הילדים הקטנים. מה שאני ראיתי שמה, עד עכשיו - הכל אני יכולה לדבר, רק על זה לא. ילדים, בני שנתיים, שנה וחצי, בבוך, בכזו, זה היה ממש נורא. הוא אמר לי: קחי שני ילדים ותעלי אתם למעלה. אני אומרת עכשיו, אחרי 50-45 שנה, יותר מחמישים,

בעיניים אני רואה את הילדים. כזה יפים. ואני לקחתי אותם. בקושי שנתיים-שלוש שנים.
העביר אותם חזרה לשמאל.

ש. את הילדים?

ת. כן. אני אומרת לו: אתה אמרת לי שתיקח אותי לימין? הוא חשב, חשב, "בואי". שוב פעם
הלכתי, עברתי את החיילים, בדיוק מולי הולכת הגרמני, המפקד, הוא היה איש גדול בצבא.
אני ראיתי אותו נבהלתי. אני יודעת מי זה, הוא היה בא לגיטו גם. נבהלתי, ותיכף רציתי לרוץ
בחזרה. החייל ברח, אסור היה לו לעשות את זה. הוא ברח ואני ככה, ברגע אחד בראש
תפסתי, פה המוות ופה המוות, אני חשבת: אם אני אברח שמאלה זה מוות, אם הוא יהרוג
אותי זה מוות. אני חשבת: יותר טוב שיהרוג אותי, מה אני צריכה ללכת לפונאר. ברגע אחד
הוא עמד ככה, פנים... שם היה בית קטן, הם ישבו שם למטה.

ש. מי?

ת. הגרמנים. הוא ראה שאני לקחתי את הילדים. אז הוא אומר לי: את לקחת את הילדים?
כן? אני אומרת: כן. הוא מדבר אתי. ככה, פנים אל פנים.

ש. הוא דיבר בטח גרמנית, ואת ידעת גרמנית?

ת. כן. התפללתי. הייתי מפחדת אתו לדבר. עומדת פנים אל פנים ומדברת אתו. "את לקחת
את הילדים" אני אומרת: כן. - נו, אם ככה, תלכי לימין. ושלח אותי לימין.

ש. הוא שלח אותך?

ת. ככה. זה היה. החברה ראתה אותי: איך? והשעון נשאר אצלי, הוא ברח. אסור היה לו. זה
אסור. הוא ברח.

[הקצין חשב שהיא אמא שלקחה את הילדים שלה שמאלה והשאירה אותם שם ורצתה
בעצמה להישאר בחיים - והוא איפשר לה זאת ??]

מקור: ארכיון יד ושם 0.3/7817